

1. Cele bada : teoretyczne oraz empiryczne. Główny cel teoretyczny: sprawdzenie, jakie czynniki wpływają na międzynarodową konkurencyjność gospodarki doganiającej, czyli takiej, która względnie – w porównaniu z wysokorozwiniętymi – wkroczyła na drogę rozwoju. Konkurencyjność rozumiemy przy tym jako zdolność do poprawy pozycji w międzynarodowym podziale pracy i w efekcie możliwości wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Za pomocą autorskiego modelu, czyli uproszczonej wizji rzeczywistości gospodarczej, określimy współzależności między konkurencyjnością a napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Główny cel empiryczny: sprawdzenie, jak zmieniła się konkurencyjność dziesięciu nowych państw członkowskich, które w 2004 r. przystąpiły do UE (dalej: UE10) traktowanych jako gospodarki doganiającej. Badanie empiryczne dotyczy lat 2000-2014, czyli piętnastolecia obejmującego dostosowania przedakcesyjne i 10 lat członkostwa w UE. Porównujemy konkurencyjność państw UE10 do uwagi poświęcamy intensywność ich współpracy gospodarczej z zagranicą, uznając ją za miarę ich międzynarodowego sukcesu. Badamy również zmiany konkurencyjności a intensywność udziału UE10 w międzynarodowych sieciach produkcyjnych (produkcji międzynarodowej) mierzonej napływem BIZ.

Aby zrealizować cele główne formułujemy cele szczegółowe. Są to cztery cele teoretyczne m.in. zdefiniowanie międzynarodowej konkurencyjności gospodarek narodowych oraz wskazanie czynników decydujących o jej poziomie i zmianach oraz zaproponowanie autorskiego podziału gospodarek zgodnie z ich konkurencyjnością; zbadanie wewnętrznych i zewnętrznych warunków konkurencyjności gospodarki doganiającej, w tym analiza cech otoczenia zewnętrznego (postępu globalizacji i regionalnej integracji gospodarczej); zbudowanie modelu konkurencyjnej gospodarki doganiającej i zbadanie współzależności między konkurencyjnością gospodarki doganiającej a napływem BIZ. Są też cztery cele empiryczne m.in. analiza zmian pozycji konkurencyjnej gospodarek UE10 w latach 2000-2014 w następnym pozytywnych i negatywnych skutków globalizacji oraz regionalnej integracji gospodarczej; porównanie zdolności konkurencyjnej gospodarek z grupy UE10 w reakcji na zmiany w gospodarce unijnej i światowej wraz ze wskazaniem przyczyn występowania różnic; ocena znaczenia udziału gospodarek UE10 w międzynarodowej integracji gospodarczej dla kształtowania ich przewag konkurencyjnych; zbadanie zależności między napływem BIZ a intensywnością handlu wybranymi państwami z grupy UE10 (na podstawie zmian wartości, struktury rzeczowej i geograficznej oraz form handlu) i – szerzej – zdolności tych państw do realizacji ich celów rozwojowych.

W świetle wyznaczonych celów formułujemy hipotezy badawcze, stanowiące oczekiwane rezultaty planowanych badań. Zgodnie z hipotezami głównymi, napływ BIZ, oddziałujący na wydajność pracy, skalę i cechy działalności badawczo-rozwojowej oraz charakter i zakres specjalizacji eksportowej, przyczynił się do poprawy konkurencyjności gospodarek UE10 w okresie 2000-2014.

Wśród hipotez szczegółowych: 1. Udział w międzynarodowej współpracy gospodarczej, zwłaszcza w przepływach BIZ, którym towarzyszy wzrost wydajności pracy w przemyśle oraz intensyfikacja działalności badawczo-rozwojowej podmiotów gospodarczych, stanowi ważny czynnik kształtujący przewagę konkurencyjną gospodarki doganiającej; 2. Wraz z napływem BIZ następuje intensyfikacja eksportu, ewolucja jego struktury rzeczowej w kierunku specjalizacji opartej na wiedzy i wymiany wewnętrznej (czyli jednoczesnego eksportu i importu podobnych dóbr pochodzących z tych samych bran) oraz struktury geograficznej w kierunku zwiększenia zaangażowania w handel z państwami uprzemysłowionymi, w tym zwłaszcza – w przypadku UE10 – z pozostałymi państwami członkowskimi UE; 3. Poza konkurencyjność gospodarki państwa goszczącego o lokalizacji BIZ w UE10 decydują np. strategie korporacji transnarodowych realizowane w skali globalnej i regionalnej oraz czynniki geopolityczne; 4. Poza konkurencyjność gospodarek państw UE10 o pozycji poszczególnych bran w ich gospodarkach decydują np. tradycja i cechy rynku pracy oraz międzynarodowy przepływ czynników produkcji.

2. Podstawowe badania: Projekt ma charakter teoretyczno-empiryczny. Teoretyczna część bazuje na analizie literatury przedmiotu, w tym na publikacjach instytucji monitorujących konkurencyjność w skali międzynarodowej. Wykorzystamy teorie handlu międzynarodowego, lokalizacji BIZ oraz zarządzania strategicznego. Postawimy sobie teorie gier (zwłaszcza gier powtarzalnych niekooperacyjnych z udziałem KTN i słuźb publicznych). Skonstruujemy autorskie modele konkurencyjnej gospodarki doganiającej oraz współzależności między napływem BIZ i konkurencyjnością kraju goszczącego. W empirycznej części projektu przeprowadzimy wielopoziomowe badanie relacji napływu BIZ i konkurencyjności gospodarek UE10. Badanie empiryczne rozpocznie analiza zmian pozycji państw UE10 w gospodarce światowej (w oparciu o wybrane mierniki oraz metody statystyki opisowej, pokazujemy, jak kształtowała się konkurencyjność badanych krajów w latach 2000-2014; zbadamy pozycję i zdolność krajów UE10 do realizacji celów rozwojowych: poprawa pozycji ich gospodarek w międzynarodowym podziale pracy, tempo wzrostu gospodarczego oraz rozwoju społecznego. Określimy zdolność konkurencyjną badanych gospodarek i porównamy je między sobą. Wykorzystamy dane z urzędów statystycznych w krajach UE10, organizacji zajmujących się porównaniami międzynarodowymi (WEF, IMD, Heritage Foundation oraz KOF), organizacji międzynarodowych (CIA, IMF, UN DESA, National Accounts Main Aggregates Database, The Conference Board Total Economy Database, UNIDO INDSTAT2, UN COMTRADE, OECD) oraz agencji promocji napływu BIZ.

Następnie, w oparciu o trzy filary badawcze, zbadamy związki między napływem BIZ a poziomem i zmianami konkurencyjności kraju goszczącego. 1. Ocenimy wpływ udziału gospodarki doganiającej w procesach międzynarodowej integracji gospodarczej na ewolucję ról jej krajowej przewagi konkurencyjnej (empiryczna weryfikacja uogólnionego podwójnego modelu przewag konkurencyjnych, zgodnie z którym w celu zbadania roli pomocy zewnętrznej (np. dopływ czynników produkcji, obecność rynków zbytu, wsparcie technologiczne biznesu, intensyfikacja konkurencji) w modernizacji i poprawie konkurencyjności gospodarek, określimy wewnętrzne i zewnętrzne źródła krajowych przewag konkurencyjnych UE10. Aby zbadać wpływ akcesji do UE oraz ostatniego kryzysu najbardziej szczegółowo zbadamy dane z lat 2000, 2004, 2009 oraz 2014. 2. Ocenimy relację między napływem BIZ a ewolucją zdolności i pozycji konkurencyjnej badanych gospodarek w ujęciu makroekonomicznym (ogólnogospodarczym). Zbadamy związki między napływem BIZ a m.in. wzrostem krajowej innowacyjności i wydajności, zmianami wartościami oraz ewolucją struktury eksportu, a także wzrostem gospodarczym i rozwojem społecznym. Współzależności (współwystępowanie) wyznaczników konkurencyjności i wartości skumulowanych BIZ określimy w oparciu o korelację liniową Pearsona. 3. Na bazie studium przypadku Polski, określimy inne niż konkurencyjność determinanty atrakcyjności lokalizacji BIZ (przeprowadzimy m.in. testy współwystępowania i testy przyczynowości Grangera, wykorzystamy teorie gier). Z kolei w studium przypadku dotyczącym BIZ i handlu wykorzystamy różne wskaźniki intensywności BIZ i handlu (dane COMTRADE, UNCTAD, OECD, Eurostat).

3. Powody podjęcia badania: Problematyce konkurencyjności gospodarki narodowej poświęcono wiele opracowań polskich i zagranicznych, lecz pozostaje ona przedmiotem zainteresowania i kontrowersji (np. nie wypracowano jednolitych metod definiowania, modelowania i pomiaru konkurencyjności). W szczególności, przebieg i charakterystyka procesu nie zostały dotychczas zbadane w odniesieniu do nowych państw członkowskich UE traktowanych jako gospodarki doganiające, choć sfinalizowane prace traktujące o konkurencyjności pojedynczych państw z tej grupy badanych w różnych – zwykle krótkich – okresach. Tymczasem jest to kwestia o wielorakim i doniosłym znaczeniu. 1. Jest ona istotna ze względu na przynależność Polski do UE10 i wskazania, a następnie wykorzystania przez praktykę gospodarczą, potencjalnych rezerw rozwojowych jej gospodarki. 2. Chodzi o pokazanie UE10 w porównaniu z najwyżej rozwiniętymi (starymi) państwami członkowskimi UE. 3. Analiza pozwoli sformułować zalecenia pod adresem polityki gospodarczej państw UE10 i pozostałych nowych państw członkowskich oraz państw, które zawarły porozumienia o liberalizacji współpracy gospodarczej z UE.

Badanie konkurencyjności gospodarek narodowych UE10 jest trudne m.in. dlatego, że makroekonomiczna kategoria konkurencyjności wiąże się z wielopoziomowymi przemianami zachodzącymi w gospodarce światowej (m.in. postęp technologiczny oraz liberalizacja międzynarodowego przepływu czynników produkcji tworzące nowe warunki powstawania i ekspansji firm; rozwój korporacji transnarodowych stwarza szanse zwiększenia konkurencyjności gospodarek krajów, w których lokowane są BIZ). Postępujące umiędzynarodowienie gospodarek, w tym zwłaszcza tworzenie międzynarodowych sieci produkcyjnych wymaga więc badania czynników decydujących o narodowej konkurencyjności w perspektywie międzynarodowej. Badacze zajmujący się tą problematyką zgadzają się, że należy rozpatrywać konkurencyjność w ujęciu względnym, poprzez prowadzenie badań komparatywnych i odniesienia do porównywalnych podmiotów. Jedną z najczęstszych metod klasyfikacji jest podział na gospodarki rozwinięte, rozwijające się i, będące przedmiotem zainteresowania autorów tego projektu, doganiające. Umiędzynarodowienie ma szczególne znaczenie właśnie dla gospodarek doganiających, które względnie późno w porównaniu z rozwiniętymi wkroczyły na ścieżkę rozwoju. Gospodarki te, dążąc do poprawy międzynarodowej pozycji, wiążą strategię budowy konkurencyjności z aktywnym włączeniem się w nurt globalnych współzależności. Wśród gospodarek doganiających należałoby szczególnie uważać, naszym zdaniem, nowe państwa członkowskie (UE10). Chociaż w momencie podjęcia reform prowadzących ich systemy polityczne ku demokracji, za gospodarcze „od planu do rynku”, stanowiły one grupę niejednorodną pod względem zarówno potencjału gospodarczego, jak i sytuacji makroekonomicznej, można je uznać za podmioty pod wieloma względami (istotnymi z punktu widzenia tego badania) podobne lub nawet jednorodne. Podobnie stwo wynika, po pierwsze, że strategicznym celem rozwojowym każdego z tych państw była budowa gospodarki rynkowej. Po drugie, modernizacja ich gospodarek dokonała się w dużej mierze dzięki zastosowaniu strategii ekonomicznego scalania – zarówno wewnątrz analizowanej grupy, jak i między tymi państwami a innymi członkami UE. Interesującym zadaniem badawczym wydaje się wyróżnienie grup strategicznych w ramach UE10 oraz porównanie ich dokonane w odniesieniu do pozycji i zdolności konkurencyjnej.

Efektami badań będzie monografia oraz artykuły do krajowych i zagranicznych czasopism naukowych oraz rozdziały w książkach w języku polskim i angielskim, a także wystąpienia na konferencjach, w których sformułujemy rekomendacje pod adresem m.in. władz państw i polityki gospodarczej.